

CONSIDERATION REGARDING THE HUMAN RIGHTS EVOLUTION AND THE INTERNATIONAL SECURITY ENVIRONMENT DYNAMIC

Laura-Andreea DUMITRESCU

Directorate for the Parliament Relations and Legal Assistance

Abstract: *Democracy becomes the model of state organization, under the impact of globalization, and protection of human rights is a prerequisite for the existence of democracy and the rule of law. The issue of human rights has evolved gradually from an internal problem of the state to one international problem. The human rights represent a fundamental value of a democratic society, a pre-existing condition and also a structural element of the national security, together with multiparty political system, fair justice for all citizens, and protection of private property. The concept of human security acquires a new dimension, to be reconsidered in terms of new vulnerabilities, risks and threats facing mankind today. Human security must take precedence over other aspects of security and should complement the specific policies concerning state security, human rights and human development.*

Keywords: human rights, democracy, security, evolution

Deși problematica drepturilor omului are origini foarte îndepărtate, totuși sintagma „drepturi și libertăți fundamentale ale omului” este în strânsă interdependență cu o serie de elemente determinante în ceea ce privește diversitatea apartenenței la o anumită religie, filozofie, ideologie și cultură. Dată fiind diversitatea acestor variabile, este evident cât de dificil a fost să se ajungă la un consens la nivel mondial în privința stabilirii unor standarde universale valabile în materia drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Cu toate acestea, evoluția istorică a standardelor internaționale ale drepturilor omului a arătat că a fost posibil să se ajungă la un numitor comun care să poată fi acceptat de toate părțile la principalele documente juridice internaționale în materie. De-a lungul timpului, reglementarea drepturilor omului a evoluat de la o problemă internă a statului la una cu caracter internațional, acestea ajungând să reprezinte o valoare fundamentală a unei societăți democratice, o condiție preexistentă și totodată un element structural al securității, alături de sistemul politic pluripartid, o justiție echitabilă pentru

toți cetățenii, protecția proprietății private. În acest sens, *Strategia națională de apărare a țării*¹, aprobată prin *Hotărârea Parlamentului nr. 30/2008*, dar și proiectul *Strategiei naționale de apărare*² din 2010, consacră drept principale valori ale societății românești, *respectul pentru demnitatea omului, pentru drepturile și libertățile sale fundamentale*, la care se adaugă democrația, libertatea, egalitatea și supremația legii, identitatea națională și responsabilitatea civică; pluralismul politic; proprietatea garantată și economia de piață; solidaritatea cu națiunile democratice; pacea și cooperarea internațională; dialogul și comunicarea dintre civilizații.

În contextul mediului actual de securitate se poate constata că un aspect important este reprezentat de accentul tot mai pronunțat al protecției axate pe individ, pornindu-se de la ideea că baza securității statului se poate realiza prin asigurarea securității cetățeanului, și nu se mai pot invoca rațiuni de securitate ale statului în detrimentul individului și drepturilor sale fundamentale. În fapt însă, principalele instrumente juridice internaționale din domeniul drepturilor omului, deși pornesc de la ideea universalității acestor drepturi și, implicit, de la recunoașterea demnității umane inerente tuturor persoanelor, de la drepturile lor egale și inalienabile, ca fundament al libertății, dreptății și păcii în lume, totuși prevăd și posibilitatea stabilirii unor restricții sau derogări de la aceste drepturi pentru rațiuni de securitate, în baza legilor statului, în condiții foarte clare și uneori limitate în timp, astfel încât efectele acestora asupra drepturilor omului să fie cât mai restrânse.

În acord cu creșterea complexității lumii în care trăim, profund marcată de schimbările intervenite în mediul de securitate, care a devenit extrem de fluid, volatil, ambiguu și impredictibil, și în concepția ONU se poate remarca o modificare prin deplasarea accentului de la „securitate prin înarmare” la „securitate prin dezvoltare umană durabilă”³. Dacă anterior noțiunea de securitate se referea preponderent la state, acum se concentrează la nivelul individului. Se poate observa că, de-a lungul timpului, au existat numeroase încercări de a garanta integritatea teritorială a statelor națiune prin apelul la forța militară, dar care nu au reușit să îmbunătățească și condiția umană a cetățenilor proprii. Drept urmare, comunitatea științifică internațională a corelat dezvoltarea economică cu securitatea militară și drepturile omului, dând astfel naștere unui nou concept: securitatea umană.

Securitatea umană globală a reprezentat o preocupare constantă a ONU care, prin organismele sale specializate, acționează pentru coexistența acesteia la nivel individual și al comunității internaționale. În acest context, obiectivul fixat de ONU este o lume liberă de frică, recunoscându-se că pe lângă amenințarea militară există și alte pericole grave la adresa securității umane,

¹Hotărârea Parlamentului nr. 30/2008 pentru aprobarea Strategiei naționale de apărare a țării, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 799 din 28.11.2008.

²<http://www.presidency.ro/static/ordine/SNAp/SNAp.pdf>

³<http://www.cisr-md.org/pdf/NHDR/r2.pdf>

respectiv violarea sistematică a drepturilor omului în unele state, interzicerea acordării de către organizațiile umanitare a ajutorului necesar pentru populația aflată în condiții precare de existență, încălcări repetate ale dreptului umanitar internațional, dezvoltarea criminalității transnaționale, inegalitatea de șanse în ceea ce privește accesul la educație, îngrijiri de sănătate, protecție socială etc⁴.

În acest demers s-a pornit de la realitatea că securitatea este un drept fundamental al omului, care reprezintă acea stare în care pericolele, amenințările și condițiile care ar putea provoca daune fizice, psihice sau materiale sunt menținute în limite care pot permite apărarea sănătății și bunăstării indivizilor și a comunității umane. Securitatea individului sau securitatea umană are drept scop asigurarea integrității fizice a individului împotriva oricărei forme de violență, rezultată sau nu dintr-un conflict.⁵ Deși există o mare varietate de opinii în ceea ce privește încercarea de definire a conceptului de securitate umană, totuși nu există încă un punct de vedere unitar. Situația este determinată de transformările produse în cadrul societății de-a lungul timpului, dar și de diversitatea valorilor și intereselor contradictorii ale oamenilor ce creează temeri asupra securității individuale, de grup, naționale, zonale, regionale, globale.⁶ Securitatea umană presupune contracararea unei largi grupe de amenințări, a unor factori de risc specifici și controlul adecvat al pericolelor identificate.

Din multiplele cercetări realizate până în acest moment, a rezultat că noile vulnerabilități, riscuri și amenințări cu care se confruntă astăzi omenirea impun reconsiderarea conceptului de securitate umană, accentuându-se ideea că securitatea oamenilor trebuie să aibă prioritate față de alte aspecte ale securității, fără ca aceasta să înlocuiască, ci doar să completeze politicile specifice privind securitatea statului, drepturile omului și dezvoltarea umană.

Din cele prezentate, a rezultat că, treptat, individul a devenit centrul social, punctul de maxim interes al societății, indiferent de caracteristicile sale etnice, lingvistice, rasiale, etc., iar statul este direct responsabil pentru existența individului și este obligat să-i asigure cadrul politico-social necesar pentru exercitarea în condiții optime a drepturilor și libertăților care îi revin potrivit legii. Securitatea, din acest punct de vedere, presupune focalizarea tuturor mecanismelor statale, regionale și internaționale în direcția realizării bunăstării individului.

În aceeași ordine de idei, globalizarea, privită ca proces complex și multidimensional, a avut influențe pozitive, dar și negative, asupra raportului dintre securitatea națională și cea internațională, dar și asupra altor raporturi (dintre securitatea națională și securitatea colectivă, precum și dintre securitatea colectivă și cea internațională). Totodată, globalizarea determină și

⁴ <http://andreivocila.wordpress.com/2010/10/06/de-la-cultura-de-securitate-la-cultura-de-intelligence/>

⁵ <http://www.securitateumana.com/>

⁶ Julliette, Voinov-Kohler, La securite globale : Une approche exhaustive de menaces envers la securite de l'individu, în http://www.deza.admin.ch/ressources/deza_product-f_337.pdf

toate componentele acestor relații, prin influența exercitată în ceea ce privește securitatea națională, securitatea colectivă și securitatea internațională.⁷ Astfel, securitatea națională e influențată puternic de fenomenul globalizării, prin efectele produse asupra desfășurării activităților economice, sociale, politice și militare.

Fenomenul globalizării a determinat conturarea unui nou mediu de securitate care a avut influență și asupra evoluției problematicii drepturilor omului, punând în evidență că noțiunea de apărare a devenit insuficientă pentru riscurile, pericolele, amenințările și agresiunile la adresa statelor naționale și a națiunilor.

Un alt nivel al acțiunii globalizării este cel al organizării statului și al respectării drepturilor fundamentale ale omului. În prezent, democrația a devenit idealul de organizare statală spre care tind cele mai multe națiuni, iar respectarea drepturilor omului este o condiție esențială a existenței democrației și statului de drept. Drepturile omului nu mai sunt doar niște obiective abstracte, ci au devenit parametrii fundamentali de judecare a relațiilor internaționale și de dezvoltare a mediului global de securitate.

Fenomenul globalizării a devenit din ce în ce mai mult o realitate care nu mai poate fi contestată și care acționează astăzi la toate nivelurile. Astfel, tendința manifestată la nivel global este aceea de a atinge ceea ce pare în prezent idealul de organizare statală, statul de drept și democrația, iar protecția drepturilor omului reprezintă o componentă intrinsecă a acestui proces.

Unii autori⁸ au discutat chiar despre aspectul existenței unei globalizări juridice, constând în răspândirea la nivel global a unor norme de drept internațional, considerate a fi esențiale pentru buna și justă funcționare a vieții internaționale - respectiv drepturile omului, alte norme de jus cogens referitoare la relațiile dintre state și înscrise în Carta ONU, precum și în alte documente internaționale cu caracter universal, însă această globalizare nu aduce atingere preeminenței statului.

În acest sens, drepturile omului au valoarea unor drepturi universale, general valabile oricărui tip de societate și protejate printr-o multitudine de documente juridice adoptate la nivel intern și internațional.

În acest context, realizarea stării de securitate poate fi influențată negativ de neasigurarea condițiilor necesare pentru exercitarea drepturilor și libertăților de bază ale omului, fie în mod direct prin încălcarea unor drepturi fundamentale, fie indirect prin afectarea mediului de desfășurare a acestora, de exemplu prin calitatea scăzută a vieții. Deși, aparent este o consecință marginală care nu ar trebui să aibă o influență majoră la nivelul societății, totuși, pornindu-se de la evaluarea propriei vieți, în analizarea stării de

⁷ http://www.cnaa.md/files/theses/2007/6757/natalia_albu_abstract.pdf

⁸ <http://www.scribd.com/doc/31364705/Consideratii-privind-dimensiunea-si-consecintele-globalizarii> și <http://www.juridice.ro/32189/efectele-globalizarii-asupra-justitiei.html>

securitate a unei societăți poate reprezenta un posibil risc sau amenințare. Astfel, aspectele pozitive/negative ale vieții individului, pot constitui puncte de suport în parcurgerea unei perioade de dificultăți economice, dar și elemente care se mențin în zone critice, ca permanente surse de insatisfacție și nemulțumire în viața oamenilor.

Pornind de la acest nivel aparent minor al influenței drepturilor omului asupra mediului de securitate, este necesar să fie aduse în prim plan acele drepturi fundamentale ale omului care nu sunt susceptibile de nicio derogare, chiar și în caz de război sau de pericol public care amenință securitatea statului și pentru care interdicția derogării este prevăzută în convențiile internaționale; astfel, de exemplu, este stabilit că interzicerea torturii reiese din statutul de *jus cogens*, statele recunoscând necesitatea interzicerii anumitor practici și în timp de război⁹. În același sens, drepturile procedurale concepute pentru a garanta protecția împotriva pedepselor sau tratamentelor crude, inumane sau degradante nu sunt supuse niciunei derogări.

Dar una din cele mai importante amenințări la adresa securității internaționale, și implicit la adresa protecției drepturilor omului a fost considerată a fi terorismul. Unii autori¹⁰ consideră că acesta a început să trăiască prin forțe proprii, devenind cea mai mare amenințare la adresa securității popoarelor și a drepturilor fundamentale ale omului. Actele de terorism care au avut loc în lume, începând cu atentatele din 11 septembrie 2001, scot în evidență o intensificare a contactelor și cooperării internaționale între grupurile de teroriști, alături de o extindere a traficului de arme și de o bună coordonare a acțiunilor acestora. După atacurile teroriste, din 11 septembrie 2001, Statele Unite ale Americii au declanșat un război neconvențional împotriva terorismului. Atacurile acestuia din urmă au continuat, în următorii ani, asupra Madridului, Moscovei, Londrei etc. și au arătat că niciun stat nu este protejat față de pericolul terorist, întreaga lume fiind vulnerabilă, acum, în fața acestui flagel.¹¹

Conștientizarea pericolului reprezentat de terorism, prin transformarea acestuia dintr-o posibilă amenințare într-o realitate imediată a determinat statele să adopte o serie de măsuri concrete pentru prevenirea și combaterea acestui fenomen. În acest context a apărut și ideea restrângerii exercițiului unor drepturi ale omului ca o componentă a luptei împotriva terorismului, chiar dacă aceasta s-a dovedit a fi fundamental eronată. În realitate, un stat nu poate fi în siguranță decât atunci când toate elementele constitutive sunt în echilibru, iar securitatea populației presupune inviolabilitatea drepturilor

⁹ Legea nr. 19/1990 pentru aderarea României la Convenția împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante din 1984, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 112 din 10.10.1990.

¹⁰ Steve Tang, Serviciile de informații și drepturile omului în era terorismului global, București, Editura Universul enciclopedic, 2008.

¹¹ A se vedea și Strategia ONU de combatere a terorismului: <http://www.un.org/terrorism/strategy-counter-terrorism.shtml>

omului. Într-un stat în care drepturile omului pot fi încălcate, statul însuși nu este în siguranță, iar dacă lupta împotriva terorismului nu respectă principalele drepturi ale omului, nu poate asigura securitatea națională, ci chiar contribuie la afectarea acesteia. Statele afirmă în mod constant că nu există destule puteri pentru a deroga de la anumite obligații în materia drepturilor omului în momentul declarării stării de urgență sau în timp de conflict armat.

În acest sens, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a exclus posibilitatea existenței unui just echilibru între securitatea națională și interesul individului de a fi protejat împotriva torturii, a pedepselor sau tratamentelor crude, inumane sau degradante. Relevantă este pentru susținerea celor prezentate și hotărârea CEDO în speța *Chahal* contra Marii Britanii¹². Curtea a considerat inaplicabil argumentul conform căruia ar exista o limitare implicită a art. 3 al *Convenției privind protecția drepturilor omului și libertăților fundamentale*, care ar permite expulzarea unui individ pentru motive de securitate, chiar dacă există un risc de a fi supus unor rele tratamente. Respingând acest argument, Curtea a confirmat natura absolută a interdicției torturii și a principiului non-repatrierii refugiaților în locurile în care au fost persecutați. De asemenea, art. 2 alin. (2) al *Convenției împotriva torturii și a altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante* stabilește că nicio împrejurare excepțională, oricare ar fi ea, fie că este vorba de starea de război sau de amenințări cu războiul, de instabilitate politică internă sau de orice altă stare de excepție, inclusiv ordinul unui superior sau al unei autorități publice, nu poate fi invocată pentru a justifica tortura. În plus, justificarea torturii și a celorlalte forme de rele tratamente este contrară obligației statelor, conform dreptului internațional, de a furniza garanțiile necesare pentru a evita repetarea prejudiciului pentru victime și familiile acestora.

Din cele prezentate rezultă că această temă a suscitat numeroase discuții continuând să fie una de actualitate, tot mai des abordată în condițiile unui mediu de securitate marcat de modificările profunde din ultimele decenii. Procesul de globalizare a influențat scena mondială de securitate, caracterizată prin reducerea ponderii vechilor actori și apariția altor actori de tip statal, sisteme integrate economico-politice și militare, corporații și ONG-uri transnaționale, organizații regionale, continentale și globale. În acest context se poate lesne remarca faptul că globalizarea a limitat în cadrul relațiilor internaționale rolul statelor ca entități naționale, aducând în prim plan fenomene de tipul celui migraționist, și a contribuit la multiplicarea amenințărilor atipice, precum terorismul, criminalitatea organizată, migrația ilegală, spălarea banilor.

¹² http://www.hrcr.org/safrica/freedom_security/chahal_uk.html

Pe de altă parte, terorismul este unanim considerat drept un flagel care pune în pericol securitatea națională și internațională și care creează astfel o stare de pericol. În numele acestei stări de pericol, unele state au încercat să deroge de la principiile drepturilor omului în scopul de a pune în practică măsuri de prevenire și combatere a terorismului. În acest sens, după cum am menționat și anterior, CEDO a subliniat importanța garanțiilor împotriva detenției arbitrare, și, deși potrivit normelor dreptului internațional, se stabilește dreptul victimelor torturii la un recurs efectiv și la repararea adecvată a prejudiciului, totuși, practica actuală a statelor aflate în „războiului împotriva terorismului” încalcă dreptul incontestabil al victimelor la reparație pentru violările grave ale drepturilor omului. În aceste condiții, rămâne o problemă încă deschisă restrângerea exercițiului unor drepturi ale omului în condițiile luptei pentru prevenirea și combaterea terorismului în contextul noilor amenințări la adresa securității mondiale.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

- [1] Hotărârea Parlamentului nr. 30/2008 pentru aprobarea Strategiei naționale de apărare a țării, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 799 din 28.11.2008.
- [2] Legea nr. 19/1990 pentru aderarea României la Convenția împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante din 1984, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 112 din 10.10.1990.
- [3] Steve Tang, *Serviciile de informații și drepturile omului în era terorismului global*, București, Editura Universul enciclopedic, 2008.
- Julliette, Voinov-Kohler, *La securite globale : Une approche exhaustive de menaces envers la securite de l'individu*, în http://www.deza.admin.ch/ressources/deza_product-f_337.pdf
- [4] A se vedea și Strategia ONU de combatere a terorismului: [8] <http://www.un.org/terrorism/strategy-counter-terrorism.shtml>
- [5] http://www.hrcr.org/safrica/freedom_security/chahal_uk.html
- [6] <http://www.presidency.ro/static/ordine/SNAp/SNAp.pdf>
- [7] <http://www.cisr-md.org/pdf/NHDR/r2.pdf>
- [8] <http://andrevocila.wordpress.com/2010/10/06/de-la-cultura-de-securitate-la-cultura-de-intelligence/>
- [8] <http://www.securitateumana.com/>
- [9] <http://www.scribd.com/doc/31364705/Consideratii-privind-dimensiunea-si-consecintele-globalizarii>
- [10] <http://www.juridice.ro/32189/efectele-globalizarii-asupra-justitiei.html>